

שלומי גייסקין

הקְלָאָה אנושית: מיזוג תאומים ברחם

ראשי פרקים:

מבוא

שאלות הלכתיות

זהות האדם, "פרו ורבו" ושיוך שבטי

ממזרות

כהונה ועבודה במקדש

דיני כהונה נוספים

עריות

ייבום

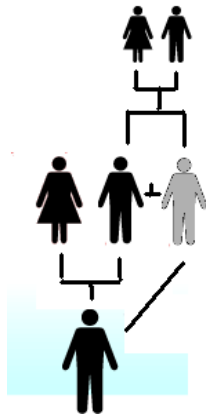
ביטול מצוות ייבום ע"י שימוש בזרע מלאכותי מתאי-עור

עילה לגרושין

סיכום

מבוא

לאחרונה דווח בחדשות¹ שבני זוג בארה"ב גילו שהבן שנולד להם, לאחר טיפולי הפריה, הוא בעל סוג דם שונה מהוריו. שני ההורים בעלי דם מסוג A, והילד בעל סוג גם AB. האב ביצע בדיקת אבהות, ונמצא שאין התאמה עם בנו. מרפאת הפוריות וידאה שלא הייתה טעות בהפריה, ושזרעו של האב הפרה את ביצית האם. לבסוף, ערכו בדיקה גנטית יסודית לאבי הילד, ולקחו דגימה של רוק מלחיו כפי שלקחו בתחילה, ואז דגימה מזרעו. התברר שהדגימה מלחיו אינה תואמת את בנו, בעוד שהדגימה מזרעו תואמת את בנו. המסקנה הייתה שהאב הוא מקרה מיוחד של הכלאה-אנושית², כימְרָה, והוא ספג את המטען הגנטי של אחיו התאום שהיה עמו ברחם ומת. אם כן, המטען הגנטי של האב,

1. ד"ר איתי גל, מקרה נדיר: בשל טעות גנטית – האב הפך לדוד של בנו, אתר החדשות ויינט (28.10.15) <http://www.ynet.co.il/articles/0,7340,L-4717360,00.html>. מקרה דומה נמצא בעבר אצל אישה בבוסטון, מסצ'וסטס, אשה מצאה שתאי הדם שלה בעלי מטען גנטי שונה מהמטען הגנטי בשחלותיה. התברר כי השחלות שלה ייצרו ביציות שהביאו לעולם את שני בניה, בעלי מטען גנטי השונה משלה.
2. באמברולוגיה, "כימְרָה" או "הכלאה" הוא יצור רב תאי שהתפתח מתאים סומְטִיים, של שני פרטים שצורפו יחדיו; לתאים סומְטִיים שונים שלו יש מטען גנטי שונה.

לא תואם את המטען הגנטי שבאיברי ההפריה שלו, שהם של אחיו, ואת זה הוא העביר לבנו.

המשמעות היא שמבחינה ביולוגית, האב איננו האב של בנו אלא דודו. זאת, למרות שגופו הפרה את אשתו והוליד את הבן הזה.

החוקרים קבעו במקרה זה כי מכל מקום זהו בנו, שכן כ-10% מהמטען הגנטי שלהם תואמים, ורק 90% מהמטען מגיע מהדוד שמת ברחם הסבתא. במונחים יהודיים, ניתן לראות בכך מעין ייבום-ביולוגי-אוטומטי, אלא שכאן המת המיובם אף פעם לא היה בחיים.

שאלות הלכתיות

זהות האדם, "פרו ורבו" ושיוך שבטי

נושא כִּמְרָה-אנושית שארעה ברחם, מעלה בפנינו כמה שאלות הלכתיות. הראשון הוא עצם זהות האדם. מדובר על עוֹבֵר שהתפתח משתי ישויות נפרדות שהתמזגו יחד לגוף אחד בתוך הרחם. השאלה היא מיהו האדם? העוֹבֵר החי או העוֹבֵר המת, או שניהם? אם המוח התפתח מן העוֹבֵר החי, האם זה מה שחשוב וקובע לעניינים הלכתיים? מיהו אבי ילדיו, האם הוא האבא כי זהו גופו וכך הוא נולד, ככל הילדים? או שמא הדוד המת נחשב לאבא האמיתי, בעוד שהאבא החי אינו קשור לרך-הנולד בקשר ישיר אלא נחשב לדוד של בנו?³

שאלת ההורות תגרור אחריה שאלות נלוות הקשורות לייחוס, כגון: ירושת האב; שיוך שבטי, ועוד.

שאלה חשובה נוספת היא האם בהולדת ילדיו אדם זה מקיים את מצוות "פרו ורבו", או שמא אין לו מצווה בכך כי ביולוגית הם אינם ילדיו (והוא רק מְזַכֶּה בכך את נשמת האח המת שלא זכה להתפתח לעוֹבֵר נפרד)? יש בכך בעיה לוגית: קיום מצוות "פרו ורבו" כאשר הילד גנטית איננו שלך!⁴ ייתכן יש לו יותר שייכות לגבי מצוות "לְשִׁבֵת יִצְרָה", שאולי בזה יש לו חלק יותר ברור, כי הוא באמת גרם לכך שהעולם יהיה מיושב ומאוכלס ע"י הפרייתו את אשתו כדרך הטבע, שאיפשרה זאת. למרות שאין זה בנו הגנטי.⁵

בעניין שאלת ההורות – נראה כי תהיינה הדעות חלוקות אם מבחינה

3. על השלכות של היווצרות כימרה אנושית על בדיקות גנטיות של קביעת אבהות, ראה מ' הלפרין, **רפואה מציאות והלכה** (מכון שלזינגר ירושלים תשע"ב) סימן לב, פרק ג, פסקה 3. -- העורך.

4. אם המסקנה תהיה שיש בכך מצוות פרו ורבו למרות שאיננו אב ביולוגי, לכאורה גם רופא שעוזר בטיפולי הפריה או שהנחה את הזוג בדרך טבעית לכניסה להריון, גם לו יש חלק במצוות "פרו ורבו".

5. ראה בספר **רפואה מציאות והלכה** סימן כו הערה 37 (עמ' 342) שמצוות לשבת יצרה מתקיימת על ידי כל המסייעים להולדה ולא רק על ידי ההורים הביולוגיים. -- העורך.

הלכתית יש להחשיב אותו כאבי הילד. נדמה את זה לעניין השתלת שחלות ואשכים. בעניין מושתלת שחלה, רוב המתייחסים לעניין ענו כי המושתלת היא האם היחידה. בעל שו"ת אבן יקרה⁶, כותב כי "הולד הוא בן של השני" [ה] **לכל דבר**". הוא לומד זאת מן הגמרא בסוטה (מג ע"ב), מסוגיית "ילדה שסיבכה בזקנה". הגמרא שם עוסקת בדיני ערלה, ובהרכבת ענף מנטיעה צעירה של עורלה על גזע שאין לו דין ערלה. השאלה היא איזה דין יש לפירות הענף המושתל. הפירות הם צאצאי ענף הערלה, אבל הענף מורכב ("מושתל") על הגזע הזקן שאיננו ערלה. ר' אבהו אומר בגמרא שם כי "בטלה ילדה בזקנה, ואין בה דין עורלה", ואם כן פירות הילדה מתייחסים ל"זקנה", (למושתל) ולא לענף (האיבר) המושתל.

גם ר' צבי הירש פרידלינג, בירחון "הבאר" משנת תרצ"א, כתב כי הולד הוא תוצר של המושתלת, וללא החיות והגוף של המושתלת – השחלה היא חתיכת בשר בלבד⁷. הרב פרידלינג המשיל את העניין לעופות הגדלים באילנות (שו"ע יו"ד, פד, טו), הנחשבים שרץ משום האילן המוציא את האפרוחים, אף שהם באים מזרע העופות. גם ר' יצחק העניך שפראן כי האשה היולדת היא אם הילד, בגליון אדר תרצ"ב⁸.

בניגוד לשיטות הנ"ל, הרי שר' חנוך העניך טשארנאטשפקי (בירחון הנ"ל, כסלו תרצ"ב) כותב כי יתכן שיש במקרה השתלת שחלה שתי אמהות. להלן דבריו⁹: "ועל דברן [שאלה הביולוגית משפטית... לענין ההמצאה החדשה לפקוד העקריות באופן שחותכים השלל ביצים מאשה בעלת בנים ומחברים אותו בחדרי בטן העקרה וכו' נראה לי להעיר מש"ס ב"מ ד"ך: שטף נהר זיתיו ונכנס לתוך שדה חבירו זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלו יחלוקו, וא"כ ה"נ בנ"ד [ואם כן הכי נמי בנדון דידן] הוא הדין דהמשנה הנ"ל, ואם כן יש לומר דיש גם להאם הראשונה טענה וחלק להילד ועל פי זה יתעורר החששית (!) שחששו האחרונים לזה".

ההתייחסויות הללו היו להלכה ולא למעשה¹⁰. אך ניתן לדמות אותן לענייננו כאן:

גם לו היו איברי הפרייתו של אבא זה מושתלים, הוא היה נחשב לאב,

6. ר' בנימין אריה הכהן וייס, שו"ת אבן יקרה, דראהאביטש: דפוס א"ה זופניק, תרע"ג, [מהדו"צ ניו יורק, תשמ"ט], סי' כט. (הובא גם בספר **אסיא ח עמ' 152**).
7. ר' צבי הירש פרידלינג, הבאר ז, ג (סיון תרצ"א), עמ' קיא.
8. ר' חנוך העניך שאפראן, הבאר ז, ב (אדר תרצ"ב), סי' ס, עמ' פח-צ.
9. ר' חנוך העניך טשארנאטשפקי [רב בק' גאליץ], הבאר ז, א (כסלו תרצ"ב), סי' כב, עמ' לז-לח.
10. ר' יצחק ליעבעס, במאמרו "בעניין השתלת איברים" [נועם יד (תשל"א)], בעמ' קט אות רכז, כתב כי הולד שייך רק לאשה היולדת, "ואין לבעלת האיברים כלום בהאמהות של הולד, ממילא ליכא חשש עריות לגבי האם", אך הוא סייג את דבריו ואומר: "כן נראה לפע"ד להלכה ולא למעשה כאשר כבר כתבנו בדבריהם האלו צריכים להתיישב הרבה כי זה נוגע לקדושת הגזע וחיי המשפחה בישראל...".

שכן "בטלה ילדה בזקנה", והפירות (=הצאצאים) מתייחסים ל"זקנה", שזה האבא ולא אחיו, העוֹבֵר המת. ברם, לשיטת ר' חנוך העניך טשארנאטשפקי דלעיל, תהיה הסברא שגם לאבא וגם לאחיו-המת יש חלק בוולד זה, ואז צריך להחליט גם האם ישנו אבא עיקרי כאן והשני מתבטל, או שיש כאן דין "יחלוקו", ויש שני אבות.

דבר נוסף שיש לשאול הוא כאמור ייחוס שבטי, והדבר עלול להסתבך יותר. נתאר מקרה תיאורטי:

שמעון בא על אשה רווקה פלונית. ראובן בא עליה זמן קצר אחר כך. היא הופרתה משניהם. העוברים התמזגו יחד. העובר של ראובן בעצם מת ונספג בעובר של שמעון, והמטען הגנטי שהעובר יעביר הוא של ראובן.

לאיזה שבט יהיה הולד שייך? לשבט ראובן או לשבט שמעון?

יתירה מכך: אם נפסוק לבסוף שיש זיקת אבהות לשני האבות, ייתכן שאדם יהיה שייך לשני שבטים בו זמנית, הוא גם בן שבט ראובן וגם בן שבט שמעון. ובדומה לכך שיש בימינו אפשרות לאזרחות דו-לאומית, תהיה לאדם זה 'אזרחות דו-שבטית'.

ממזרות

בעניין שאלת ממזרות, נציג את המקרה הבא: דלילה נישאת לבחיר ליבה, אכיש. אכיש הפרה את דלילה אשתו והיא נושאת בן ברחמה. מייד אחר כך היא נבעלה באיסור לגלית, ועתה נושאת ברחמה ולד שני, מגלית. תאומים מאבות שונים, שאחד מהם ממזר. הולד השני, הממזר, מת ברחם בשלבים מוקדמים וגופו התמזג עם הראשון, והמטען הגנטי ואיברי ההפרייה הם של הממזר. אחרי מלאת ימיה, נולד במזל טוב הבן נמרוד. האם נמרוד ולד כשר או ממזר? האם בטלה ממזרות במיזוג זה והכל הולך אחר הראש, או שמא מכיון שחצי מגופו ממזר – הוא ממזר, בייחוד שאיברי ההפרייה של האב הם שיצרו את הממזרות, ואיברי ההפרייה של הולד עדיין קיימים, וזרעו של הנואף ממשיך דרכו, ולא זרעו של האב. חלק מאיסור הנאיפה לכאורה הוא באמת עניין של נתינת זרע באשת זר, שממשיך את מטענו הגנטי במקום המטען של הבעל.

יתירה מכך, אף אם נאמר שהולד אינו ממזר, כי מוחו ורובו מהבעל, האם הוא בכל זאת מעביר ממזרות לילדיו, שכן איברי ההולדה הם של הממזר שהתמזג בו? השאלה היא בעצם האם ניתן להפריד בין האדם לבין איברי ההולדה שלו, ובין דינו של אדם וילדו. את זה צריכים לקבוע הפוסקים.

כהונה ועבודה במקדש

כהן סריס פסול לעבודה במקדש, ושנים עשר מומים נמנו באיברי ההולדה באיש, וביניהם מי שנמעכו או נכרתו ביציו ואנדרווגינוס וכו'.¹¹ אך זהו דווקא סריס אדם, אבל סריס חמה, שאין מום נראה באיברי ההולדה – כשר לעבודה במקדש.¹² בענייננו, אדם זה שעתה הוליד בן – לכאורה אין לו ביצים וגיד משלו, הם של אחיו. הם מונחים בגופו עכשיו, אולם מלכתחילה היו של אחיו והתמזגו בו ברחם. איברי ההפריה 'שלו' אינם. האם הוא סריס-פונה? הוא אמנם כעת בעל איברי הפריה תקינים, אך הם אינם שלו. אמנם כאמור לעיל בעניין שאלת ההורות, אם נאמר על פי הגמרא בסוטה (מג ע"ב), מסוגיית "ילדה שסיבכה בזקנה", ש"בטלה ילדה בזקנה", הרי שאין אדם זה סריס-פונה) אלא הוא אדם שלם, הפוריות היא שלו מבחינה הלכתית, ולכן הוא כשר לעבודה במקדש.

ברם, יש לשקול נקודה נוספת: אם התאום שממנו נוצרו אברי הרבייה, איננו כהן, בעוד שהתאום ממנו נוצרו שאר אברי הגוף הוא כהן. לכאורה יש להחשיב אדם זה כבעל מום מצד זה ש"אינו שווה בזרעו של אהרן", כדברי ר' יוחנן בגמרא בבכורות (בכורות מג ע"א): "א"ר יוחנן; דאמר קרא [ויקרא כ"א] כל איש אשר בו מום מזרע אהרן – איש ששוה בזרעו של אהרן". על פי הגמרא (שם ע"ב), "אינו שווה בזרעו של אהרן" אמנם אינו גורם לחילול העבודה שנעשתה, כפי שגורם בעל מום, אך הוא עובר בכך בעשה. אם כן, במקרה דנן אין "זרע של אהרן" כלל, שכן הוא ממש כפשוטו לא מזרעו של אהרן הכהן אלא ממטענו-הגנטי של שבט אחר. לכאורה יש לפסול אותו מעבודת המקדש, שכן הוא אינו זרעו של אהרן, וגם "אינו שווה בזרעו של אהרן" כי הוא באמת לא זרעו.

מאידך, שמא הוא כן זרעו של אהרן אף אם לא הביולוגי, כי הוא זרעו של בן-אהרן, מוחו של אביו מאהרן הכהן, והכל הולך אחר הראש, והזרע שייך לגופו, ואם כן זה זרעו של בן-אהרן. האם די בכך להכשירו ככהן?

דיני כהונה נוספים

שאלות נוספות תעלינה בעניין כהונה באופן כללי, מלבד עבודת המקדש. להלן תיאור מקרה:

צדוק הכהן פיתה את עתליה הפנויה. היא הרתה ממנו. מייד אחר כך, ישמעאל הזבולוני פיתה את עתליה ההרה, והיא הרתה גם ממנו. עתה

11. תוספתא בכורות ה ב; בכורות לט-מ; רמב"ם ביאת מקדש ז ח; שם ח יב. ובוודאי מי שאין לו אשכים כלל, הרי זה מום, כמבואר לעניין בכור – בבלי בכורות מ א; רמב"ם בכורות ג ה; טור יו"ד סי' שט.

12. מרגניתא טבא על ס' המצוות לרמב"ם, שורש ג; שו"ת קול מבשר ח"ב סי' מח.

קיימים ברחמה תאומים. הולד משבט זבולון מת ברחם, והתמזג עם הולד הכהן, כאשר המטען הגנטי הוא של הזבולוני. אחרי מלאת ימיה, נולד במזל-טוב הבן: אביתר הכהן. האם אביתר כהן?

התאום ששרד הוא כהן, התאום המת שסיפק את המטען הגנטי היה ישראל. לכאורה יש לומר שהולד כהן מכל מקום, אם נאמר ש"בטלה ילדה בזקנה", כמו שאמרנו לעיל. הכל תלוי בעצם בשאלת הזהות הכללית. פתרון שאלה זו על ידי הפוסקים תקבע גם אם הוא אוכל בתרומה, בודק נגעים ועולה לדוכן.

דילמה נוספת שעולה מן המקרה התיאורטי הנ"ל הוא בעניין ירושה: אם סבו-הגנטי נפטר ללא ילדים, האם הולד הזה, נכדו-הגנטי, יורש אותו או לא?¹³

עריות

נמשיך את הסיפור המתואר לעיל, ונוסיף עוד פרט אחד: ישמעאל הזבולוני ילד בת עם אשתו אביבה, ושמה במזל טוב: נעמה. אביתר ונעמה בגרו, והחליטו להתחתן. האם מותר להם? חצי מגופו של אביתר, ואיברי ההולדה, הם של אחיה-הנפל של נעמה. יש לזכור שסוף כל סוף הרבייה היא של אחיה, אם כן, **ביולוגית** – יש פה גילוי עריות, אך האם גם **הלכתית**?¹⁴

ייבום

מצוות ייבום היא שאם אדם נפטר ללא בנים נושא אחד מאחיו את אלמנתו ויורש את נכסיו והבן שיוולד להם ימשיך את שושלת האח שמת בלי בנים. מצוות הייבום מתקיימת כאשר התקיימו התנאים הבאים: "פי יִשְׁבוּ אֲחִים יְתָדוּ, וּמֵת אֶחָד מֵהֶם, וּבֶן אֵין לוֹ" (דברים כה, ה). כאשר יש לאח הנפטר בן בשעת מיתתו – אין מצוות ייבום, ורק אם בשעת מיתתו לא היה לו זרע יש מצווה זו.

להלן מקרה: שמעון בא על שרה אשתו. היא הופרתה בשני עוברים שהתמזגו יחדיו ברחם. המטען הגנטי הוא של העובר המת שנבלע באחיו. אחריו נולד ילד רגיל נוסף. הבן הראשון נישא ונפטר ללא בנים. האם על האח ה'רגיל' לייבם אח-מוכלא זה שנפטר?

הגמרא יבמות כד, א אומרת: "מצוה בגדול לייבם... ולא ימחה שמו, פרט לסריס ששמו מחוי... וכן בספרי תצא רפט: "ולא ימחה שמו מישראל,

13. השאלה הזו קיימת כמובן גם לגבי האבא עצמו ולא רק הולד, אלא שעם הולד יש את העניין שהוא באמת גנטית צאצא במאת האחוזים של הסבא.

14. גם אם אין כאן איסור של גילוי עריות, חמירא סכנתא מאיסורא. שכן הסיכוי למומים מולדים אצל ילדיהם של אביתר ונעמה גבוהים מאד. ראה **אסיא** קא-קב, הערה 11 (הערת העורך) עמ' 106 שם. -- העורך.

פרט לאשת סריס ששמו מחוי...". סָרִיס לא מצריך ייבום. כמו שאמרנו בעניין כהונה, אדם זה שנשא אשה, ותאי הרבייה אינם שלו, הרי לכאורה מעיקרא הוא סריס, אלא שאחיו המזוג בו הוא המוליד. לכאורה היינו סוברים שהוא אינו צריך ייבום. אלא שבעניין זה היינו אומרים פעם נוספת "בטלה ילדה בזקנה", ואיברי ההפרייה ומטענם הגנטי הם שלו למרות שמקורם בגוף זר. ברם, יש שני דברים שיש לשקול לכיוון פטירת האלמנה של המוכלא מן הייבום:

1. הקמת זרע לאחיו? הזרע של הנשוי לא היה שלו: הזרע לא היה שלו

באמת מלכתחילה. הדנ"א של אחיו, הזרע הוא ביולוגית של אחיו, וזה שזה אוחד עם חלק גופו העליון של התאום זה טוב ויפה, אך סוף כל סוף אין לו זרע ביולוגי שלו. כיצד נחייב אדם לייבם אשה "להקים זרע לאחיו", כאשר **לנפטר עצמו** לא היה זרע שהיה שלו?

2. ולא יימחה – הוא כבר מחוי: הטעם לייבום נאמר בתורה "ולא ימחה

שמו מישראל". אדם זה – שמו היה 'מחוי' מלכתחילה, כי הוא נולד עם איברי הפרייה של אחיו. אפשר לראות אדם זה כיצור האלטרואיסטי ביותר, שכן הוא מוליד ילדים עבור אחיו, זיווגו עם אשתו אינו בכלי ההולדה שלו, הוא פועל ואחיו המת מרוויח. חסד שמוטבע בטבע במקרה זה. לכן, אם הוא נפטר ללא בנים, לכאורה אין עניין למנוע מחייתו, מלכתחילה הוא לא היה מוליד לעצמו.

3. ולא יימחה שם האח שלא זכה להיוולד? לא. אלא אם כן נאמר

שבמקרה זה הייבום נובע מהצורך למנוע מחיית האח המת (שלא נולד) מישראל, שכן זרעו היה יכול להוליד דרך הבעל, ועל כן היא צריכה להתייבם משום נשמת אחי בעלה שלא נולד. ואז התשובה היא פשוטה: התורה אומרת "כי ישבו אחים יחדיו", יש צורך שהאחים יהיו יחד בעולם כדי להתחייב בייבום. והוא היה מת מלכתחילה. אחיו החי היה קיים, אבל הוא עצמו היה מחוי.

אז ממה נפשך – הן מצד האח שלא-נולד והן מצד החי שאלמן את אשתו, אין צורך בייבום.

נציג שאלה נוספת מן הכיוון השני:

אם לאדם זה, שמטענו הגנטי איננו שלו, יש אח רגיל שנישא שעתה נפטר, לכאורה יש לשקול לפטור אותו מייבום אחיו הרגיל. המשנה ביבמות (עט ע"ב) מביאה את מחלוקת ר' אלעזר ור' עקיבא במצוות יבום בסריס:

"אמר רבי יהושע: שמעתי שהסריס חולץ וחולצין לאשתו, והסריס לא חולץ ולא חולצין לאשתו ואין לי לפרש. אמר רבי עקיבא: אני אפרש! סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו, מפני שהיתה לו שעת הכושר. סריס חמה לא חולץ ולא חולצין

לאשתו, מפני שלא היתה לו שעת הכושר. רבי אליעזר אומר לא כי, אלא סריס חמה חולץ וחולצין לאשתו מפני שיש לו רפואה. סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שאין לו רפואה."

שיטת ר' אליעזר היא שרק יבום שיתממש הוא יבום, ולכן סריס שלא יוכל להקים זרע לאחיו אינו מיבם. לעומת זאת שיטת ר' עקיבא היא שכל מי שהיתה לו שעת כושר ליבם כשר ליבום, למרות שאינו יכול להקים זרע לאחיו בפועל. כאן, אמנם הוא יכול להקים זרע לאחיו בפועל, זרע של האח ששניהם לא הכירו, אך לא זרע-שלו, לגבי זרע שלו המכיל את מטענו הגנטי – לא היתה לו שעת כושר אי פעם לייבם. מכל מקום, הוא יכול להקים זרע של האח המת עבור האח המת השני, אך בכך אין מצווה לכאורה, כי כאמור התורה אומרת "כי ישבו אחים יחדיו", יש צורך שהאחים יהיו יחד בעולם כדי להתחייב בייבום. האח שמת ברחם אמו לא היה חי מעולם וממילא זרעו אינו בציווי להקים זרע לאחיו, אלא אם כן נאמר שהזרע נחשב הלכתית במאת האחוזים כזרע האב למרות הכל.

ביטול מצוות ייבום ע"י שימוש בזרע מלאכותי מתאי-עור

יהודה אומר לבנו, אונן, לייבם את אלמנת אחיו: "וַיֹּאמֶר יְהוָה לְאוֹנָן בֶּאֱלֹאֲשֶׁת אָחִיךָ וַיִּבֶם אֹתָהּ וְהָקִים זֶרַע לְאָחִיךָ" (בראשית לח, ח). זהו הייבום הראשון בתורה. אונן הבין שהבן שיולד ייחשב לבן של אחיו, ולא בנו: "וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזֶּרַע וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשָׁחַת אֶרְצָה לְבִלְתִּי נָתֵן זֶרַע לְאָחִיו" (שם פס' ט). החטא הוא גם בחוסר הרצון להקים זרע לאחיו.

במקרה דנן, אם אדם זה בוחר שלא להפרות את אשתו כדרך כל הארץ, אלא לייצר במעבדה זרע מלאכותי מתאי עורו¹⁵ על מנת להפרות בכך את אשתו, וכך יהיה לו בן-גנטי משלו, האם הוא עובר בכך עבירה? האם זהו בעצם מעשהו של אונן בן-יהודה שלא רצה להקים זרע לאחיו? שכן כל זרעו של אדם זה הוא של אחיו, ובכך שהוא מייצר זרע משל עצמו במעבדה להפרות את אשתו, הוא מונע זרע מאחיו.

הקב"ה בעצם הטבע של אדם זה יצר מצב של ייבום, ואם הוא מגסה לעקוף את הייבום הטבעי, יש בכך עבירה כדיני אדם? ואם לא – האם כדיני שמים? או שמא אין עבירה אם אחיו אף פעם לא היה בחיים, מה גם שזו לא אשתו...

עילה לגירושין

אשתו של אדם זה, שעתה גילתה כי בעלה איננו אדם רגיל אלא בשלבים מוקדמים ברחם הוא התמזג והורכב משני עוברים. לכאורה יש כאן

15. ראה מאמרי: הפרייה באמצעות "זרע מלאכותי", אסיא פא-פב, עמ' 69-78 (2008); ספר אסיא יג, עמ' 229-220 (2010).

עילה לגירושין, או להחשיב את קידושיהן כ"מקח טעות", כי היא חשבה שהוא אדם מן השורה, היא רצתה ללדת את ילדיו של אהובה, בעוד שמטענו הגנטי איננו שלו והיא אף פעם לא תזכה להוליד את ילדיו הגנטיים¹⁶.

סיכום

בדפים אלו הועלו שאלות בסיסיות המתעוררות בנושא כימרה-אנושית, כאשר המטרה העיקרית היא להעלות את הבעיות הללו לדיון ראשוני. נושא זה של אדם המזוג משני עוברים שונים, שהתאחדו לאדם אחד, מזכיר את דברי יחזקאל הנביא אודות מיזוג עץ יהודה ועץ אפרים לעתיד לבוא:

"אֶתֶּה בֶן-אָדָם קח-לךָ עֵץ אֶחָד וְכָתַב עָלָיו לַיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
 חֲבָרִיו וְלִקַּח עֵץ אֶחָד וְכָתוּב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל-בֵּית
 יִשְׂרָאֵל חֲבָרָיו. וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל-אֶחָד לָךְ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ
 לְאֶחָדִים בְּיַדְךָ" (יחזקאל לו, טז-יז).

אחרי מיזוג זה של יהודה וישראל להיות אחד, אז יזכו בית ישראל לקיום הנבואה "ועבדי דוד מלך עליהם ורועה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וְכַמְשָׁפְטִי יֵלְכוּ וְחֻקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם... וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' מְקַדְּשׁ אֶת-יִשְׂרָאֵל בְּהִיּוֹת מְקַדְּשֵׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם" (שם פס' כד וכח). במהרה בימינו, אמן.

הערות העורך:

השאלה העיקרית בנושא הנדון כאן היא כדלהלן:

כאשר שני תאומים התמוגו ברחם בתחילת ההריון, ונוצר עובר "כימרה" ("מוזאיקה") המורכב משניהם, האם יש להתייחס אליו כיישות אנושית אחת חדשה (בדומה לכל יילוד שאנו מתייחסים אליו כיישות אחת חדשה אף שהוא מורכב מ-50% ממקור אבאי ו-50% ממקור אימהי), או כיישות אנושית המורכבת משתי ישויות שהתמוגו. אם נתייחס אליהם כיישות אחת חדשה, התשובה לחלק מהשאלות שהועלו כאן תהיה הרבה יותר פשוטה.

16. בשאלה זו יש להבדיל בין כימרה שנוצרה ע"י התמוגות של עוברים אחים, לבין התמוגות של זרים. במקרה הראשון עדיין יש זהות גנטית חלקית (ממוצע: 50%) בין העוברים שהתמוגו, עובדה המאפשרת, תיאורטית, לידה של צאצאים שהיו יכולים להיווצר גם מהתאום הממוגו חסר תאי הרבייה. (ראה פ"י רמב"ן לתורה, בראשית לח, ח). -- העורך.